րիւր բարիքներ բղխեցէն յետոյ ուսումնարաններն ալ տեւական կըլլան։

Դուք ձեր գործքերի առաջ խոչնդոտներ և արգելքներ պատահելիս մի՛ նեղանաք, դա բնական է, տարիների սահելը կմաքրէ Հայկական ուղին, և այն ժամանակն մեր կառքերի անիւները առանց քարերի խփուելու հանգիստ կ'գնան։

Յունիսի 27ին Ագուլիս եմ եղած. աշակերտաց և աշակերտուհիների քննութիւնքը թէև վերջացած էին, բայց ուսումնարանաց վերատեսուչ մեծապատիւ Գէորգ Հախվէրտեանցէն, որոյ սենեակումը մի գիշեր հիւր եղայ, Թուարանութեան ուսուցիչ Պ. Արէլ Տէր Մարտիրոսեանցէն, Պ. Արսէն Թոխմախեանցէն և Պ. Սամուէլ Գիւլզատեանցէն ինձ ցոյց տրված մարդասիրութեամբք դպրոցաց բոլոր հանգամանաց տեղեկացայ, որոնք ինչպէս վերևն ալ ասեցինք՝ զիս շատ գոհ ըրին*)։ Տասը տարեկան օրիորդք և տղայք այնպիսի թուաբանական խնդիրներ իմ մօտ լուծեցին, որ ինձ հիացրին. այնպէս գեղեցիկ իրանց մայրենի լեզուով կարդացին գրեցին, իրանց հայրենի պատմութիւնը պատմեցին, որ ինձ զարմացրին. վերին դասատան աշակերտների վերայ Թուսիոյ և Գաղղիոյ լեզուների մէջ այնքան յառաջադիմութիւն տեսայ, որից աւելի կարծում եմ թէ պահանջելը յարմար չէր լինիր. ամենէն աւելի ինձ յափշտակեցին մեծարու Գիւլզատեանցի՝ ամուսնոյ հսկողութեան տակ օրիորդների գործած ձեռագործները, որին թող ներէ և թոյլ տայ իմ խորին յարգանքներս սա յօդուածիս միջոցով յայտնել։ Իսկ պարոն Տեսչին և յիշեալ ուսուցիչներին յայտնելով հրապարակով՝ եթէ կ'ներեն՝ իմ շնորհակալութիւնս կ'մատուցանեմ իրանց դէպ ի նոցա ունեցած աղնիւ զղացմանս անկեղծ հաւատիքները։

Ի վերջոյ Ագուլեցւոց իւրեանց պարտքը կատարելուն համար գովեստներ տալն աւելորդ համարելով, կ'մաղթեմ Երկնքէն՝ որ նորա որդի Վեհափառ Հօր սրբազան նպատակներին համաձայն իւրեանց դպրոցաց էական կէտերը աւելի օրինաւոր, աւելի մեր ազգայնութեան հիմնական տարրներին համապատասխան ուղիներով շարժելու յաջողին։

Յակոբ Պ. Կարապետեանց Ա.

ի 1870-դ ի 5ն յուլիսի
ի Թուրքիս։

Խմբագրութեան Աբարաբար ամսագրոյ.

Ներեցէք... առաջօրէն էի մտադիր, միայն այսքան անագանութեան պատճառը աչքերիս տկարութիւնը է եղել. արդ ևս չ'մոռանալով երբ ժամանակ առ ժամանակ մտաբերում եմ՝ ի ներքոյ յիշեալ այս 1870 թուի հարցաքննութեան օրերի ցուցցած յառաջադիմութիւնը աշակերտաց Հոգևոր դպրոցի, "Ինձ համար էլի նոր Մայիս է համարում,,։

Ուստի սրտիս ուրախութիւնից շարժուած, որ իսկ ականատես եմ եղած, այսօր եմ կարողանում դիմել դէպ՝ ի ձեզ ներկայ գրութեամբս, յուսալով որ առաջի խնդիրս է՝ տեղի կ'շնորհէք Ձեր պատուական աւէտարեր ամսագրոյ մէջ, որով անչափ գոհութիւն կընդունիք։

Գանձակ քաղաքիս Հայոց Ազգային Հոգևոր դպրոցի տարեկան հարցաքննութիւնը մայիսի 38էն սկսելով մինչև՝ ի Յունիս ամսոյ 13ն աւարտեցաւ. հարցաքննութեան հանդէսին ներկայ էին տեղւոյս Հոգևոր Կառավարութեան Արժանապատիւ Անդամները հանդերձ քանի մի գիտնական Քահանայիւք և Հոգաբարձուքը դպրոցի. իսկ աշակերտաց ծնողներիցը և իշխաններիցը՝ ոչ սակաւ։

Հարցաքննութիւնը դեռ չ'աւարտած 38ն Յունիսի մուտ գործեց Նորոգ Նշանակեալ Արժանապատիւ Յաջորդ Գրիգոր Վարդապետ Տէր Ստեփաննան, պատուական հիւրը նոյն օրիցը անցարաղ ներկայ և քննիչ գոլով կարի կանոնաւոր հարցմունքներ առաջարկեց աշակերտացը... բաւականանալով այնպէս, որ բոլոր հանդիսականքը վկայեցին այնու ուսումնարանի բարեկարգութիւնը տեսնելով՝ յետ աւարտման՝ ի բերան առնալ զբան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, այն է, "Ես եմ որթն և Հայրն իմ մշակ է", բարգելով... մի համառօտ ազգու քարոզ խօսաց, որոյ մէջ գոհանալով օրհնում էր զՕգոստափառ Կայսրն ամենայն Ռուսաց զԱղէքսանդր Նիկոլայեվիչն, ընդ նմին և զՎեհափառ Հայրապետն ամենայն Հայոց Տէր Գէորգ Դ Սրբազնագոյն Կաթողիկոսի կեանքը, որ միշտ ջանադիր են տարածել մեր ազգի զաւակաց մէջ ուսումն բարոյ կրթականութեան, ապա Հոգաբարձուացը ուսուցչաց և մատաղերամ մանկանց ալն։

(*) Այս դպրոցաց նպատակամբ ինձ մի անհամելի կէտ կայ, զոր մի առանձին յօդուածով բացատրելու մտադիր եմ շուտով։

Դպրոցը ունի զերիս դասատունս, և պարուկ նակուած են երեք դասատանց մէջ կարգաւորեալ ընդամենն 120 աշակերտք, ի հարցաքննութեան պատրաստականից փոխադրուեցան յերկրորդ դասատունը 10 հոգիք, և յերկրորդէն յերրորդ 9, իսկ յերրորդից ըստ կանոնաւորութեան ուսումնարանի աւարտեալ դուրս ելին ուսման վկայականաւ 7 հոգիք. և մնացեալներիցը պարգևատրուեցան 15 արիաջան աշակերտք. իսկ ուսուցչաց համար խոստմունք եղաւ առատ վարձատրութեան, յուսալով՝ որ յետագայ տարին փոխուողների թիւն աւելի կլինի, որովհետև դեռ ևս աշակերտաց տարեկան հասակները չի ներում.

Յովսէփ Տէր Յարութիւնեանց.

Ի ԱՆ Հոկտեմբերի 1870 ամի
Ի Գանձակ.

Խմբագրութեան Երարատ ամսագրոյ.

Ազգերնուս նիւթական և բարոյական կեանքը հաստատուն և կանոնաւորեալ պահելու համար օրէնք դրուած է ամէն մէկուս, աշխատիլ հասարակաց օգուտը ձեռք բերելու, լուսաւորելով զնոսա, մխիթարելով, կրթելով և սիրելով զանոնք պարզ ու յստակ և սուրբ մտօք. և առաջնորդել նոցա առ Աստուած, ու դէպի հրապարակական կեանքը. բայց ոչ անոնց պէս, որոնք բարեկարգութեան և իրրու Ազգային օգտի և լուսաւորութեան պատրուակաւ՝ թշուառ Ազգերնուս ընտանի խաղաղութիւնն կը վրդովեն, նոցա միաբանութիւնն կիսեւեկտեն, այլ ևայլ կողմնակցութեանց կը բաժնեն, և Ազգիս մէջ գտնուած իմաստուն և փառաւոր անձանց մեծ վայելչութիւնն ալ խորամանկ չարահոգութեան մատնելով՝ խիստ շատ անգամ, և զրէթէ բոլորովին կը կորսընցրնեն ու անհետ կանեն. պժգալի՜ ախտ։

Եւ ահա՛ այս ազնուական գեղեցիկ նպատակիս վերայ հիմնաւորուելով մարդկութեան պարտքերս ճիշտ կատարելու, արժանի կը համարիմ հրապարակական գովեստիս յայտնել մեր խորին շնորհակալութիւնքս ներքոյ նշանակեալ ազգասէր և պատուարժան անձանց, որոնք ընկերական դաշնադրութեամբ բարեհաճեցան իրենց թոշակով՝ տասը օրիորդ՝ խրկել ,, Նոր Արշալոյս, ՝ անուն Ուսումնարանն Հայ Աղջկանց. որ առաջինը եղաւ քաղաքիս մէջ, որոյ մասին խօսած եմք ,, Արարատ ,,

Անագ. 1869 թուոյն հրատարակութեանց միջոցին.

1 Տէրութեան քաղ. Պօղոյեանց Մ. Բաղրատ.
2 Պատ ղրաժ. Վարդանեան Մ. Համազասպ.
3 Դաւթեան Մ. Յովհաննէս.
4 Մուրատեան Մ. Յարութիւն.
5 Ղոյումճի-պաշեան Մ. Յովակիմ.
6 Սառահեան Պ. Մարտիրոս.
7 Գէորգեան Պ. Մկրտիչ.
8 Շէկոյեան Պ. Յարութիւն.
9 Մխիթարեան Պ. Աղասպա
10 Տէր Մարգարեան Պ. Մարտիրոս.
11 Մարտիրոսեան Պ. Գէորգ.
12 Յունանեան Պ. Աղասպա.
13 Սողոմոնեան Պ. Յովհաննէս.
14 Կարապետեան Պ. Յակոբ.
15 Գասպարեան Պ. Աղէքսանդր.

Յիշեալ դպրոցի հիմնադիրն—Մեծապատիւ Պ. Ռափայէլ Սաղաթիէլեանց հասարակաց բարիքը իւր կամքէն վեր դնելով՝ առաքինասէր վարուք և բարուք և գովելի յատկութեամբք ամէն ջանք ի գործ կը դնէ ոգևորեցընել իւր Աշակերտութիւնքը բոլորովին նոր կեանքով, և հանդիսացընել այնպէս, ինչպէս որ Եւրոպայի այժմեան դաստիարակութեան տահմանն ու ախորժակն է։

Ձե՞նք կրնար չյիշեցընել այստեղ նա և Առաքինագործ Անձի մը՝ այսինքն է վեհանձն Մ. Վարդան Վարդանեանցի Ազգասիրական խնամքն ու գործադրական սէրը՝ որ ունի մի և նոյն Դպրոցին վերայ իւր երբեմնակի այցելութեամբն. այս վսեմապատիւ Իշխանաւորիս բազմարդիւն գործքերն՝ որ փառաւորել կուտան մեզ և Ազգին զինքն, կը խօստանամք տալ հրատարակել ի ձեռն Ազգայոյս Ամսագրոյդ յուրախութիւն և ի պարծանս ազգասէր և հայրենասէր անձանց՝ բազում իրաւամբ և պարծանօք իսկ կարեմ ասել, որ սա այն հարուստներէն չէ՝ ու չպիտի լինի, որոնք իրենց բոլոր կարողութիւնը երկու կանգուն կտաւի համար միայն զիլած են, և այնպէս բիրտ, ապուշ և վատ անուամբ կհրաժարուին յաշխարհէս, հապա՝ սորա բոլոր մեծութիւնը և ստացուածքն՝ այնպէս պիտի գիտնամք ըստ հոգւոյ, որ իւր հետ հանդերձեալ աշխարհքը պիտի վերափոխուի բարոյական առաքինութեանց վեհագոյն զօրութեամբն։

Եղիշէ Վարժապետ Մեծապոնեանց։

1870 յԱիւլիս